

ВІДГУК
офіційного опонента на кандидатську дисертацію
Анацької Наталії Василівни
«Екологічна освіта: знання і життєво-ціннісні орієнтації сучасної людини»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти

Екологічні проблеми сучасного світу стають домінуючими, бо від їх вирішення залежить майбутнє людства. Одним із головних шляхів упровадження в суспільство екологічного знання є екологічна освіта, яка спрямована на підвищення екологічної свідомості людини, на розуміння екологічних цінностей, яка здатна розв'язувати екологічні проблеми будь-якої складності.

Дисертаційне дослідження присвячено досить актуальній темі, а саме теоретичному аналізу сутнісних характеристик і змістовності екологічної освіти, її філософсько-методологічним зasadам, формуванню життєво-ціннісних орієнтацій сучасної людини, здоланню екологічної кризи, збереженню і оновленню природи.

Аналіз соціально-екологічних відносин дозволяє констатувати, що з'явилась гостра проблема – проблема, коли відносини між людиною і природою стали суперечливими, бо в результаті своєї господарської діяльності людина почала руйнувати природне середовище, що призвело до загострення екологічної кризи. При цьому інтенсивне будівництво, забруднення і руйнування навколишнього середовища, демографічна ситуація і багато інших аспектів мали негативний вплив на природу. Окрім цього такі фактори призвели до інших наслідків: до зміни трав'яного покрову, тваринного світу і зміни клімату. Все це дало новий напрям в екологічних знаннях, що свідчить про руйнування в світогляді традиційного єднання людини і природи. В зв'язку з цим зростає роль особистості у вирішенні екологічних питань.

З огляду на екологічну ситуацію світова наукова спільнота розглядає широкий спектр екологічних, політичних, економічних, соціальних інструментів для подолання глобальних екологічних викликів, серед яких базове місце займає екологічна освіта.

Дисертація Анацької Н. В. є продовженням філософських пошуків, які здійснюються провідними українськими науковцями В. Гуром, Т. Гардашук, А. Єрмоленком, М. Кисельовим, В. Крисаченком, З. Самчука та іншими, які спрямовані на вирішення актуальних питань екологічної освіти, екологічної етики, екології людини тощо.

Стає безсумнівною актуальність мети дисертаційного дослідження Н. В. Анацької – здійснити комплексний філософсько-методологічний аналіз становлення екологічного знання; визначити на засадах філософії освіти нову сутність екологічного знання в системі сучасної освіти й життєво-ціннісних орієнтацій людини й суспільства (с. 6). Об'єктом дослідження є екологічна освіта як визначальний фактор гуманізації життя людини в сучасних умовах глобальної екологічної кризи. Предмет дослідження – сутнісні й змістовні характеристики екологічної освіти (с. 7) не викликають сумнівів.

Методологічною основою дослідження є філософські, загальнонаукові методи, які забезпечують міждисциплінарний аналіз теоретичних рефлексій екологічного знання, екологічної освіти, екологічного виховання в нових контекстах сучасного суспільства.

На окрему відзнаку заслуговує той факт, що дисерантка намагається дати наукові дефініції низці понять, які використовуються в сучасних екологічних та філософських публікаціях, а саме: «екологічні знання», «екологічна освіта», «екологічне виховання», «екологічна етика», «сталий розвиток» тощо. Вона долучає до свого дослідження праці українських та зарубіжних науковців, демонструючи при цьому широту свого філософського кругозору, добре знання джерел, вміння працювати з ними, здатність до теоретичного аналізу і філософських узагальнень.

До беззаперечних переваг наукової роботи слід віднести також посилання на державні та зарубіжні нормативно-правові акти, аналітичні та статистичні матеріали в галузі екологічної освіти, національні екологічні звіти та інновації в науковій діяльності.

В теоретичному плані результати проведеного дослідження уможливлюють їх використання при аналізі широкого кола феноменів екологічної та філософської культури. Висновки дисертаційного дослідження відповідають змісту та узагальнюють основні теоретико-методологічні підсумки та здобутки дисертанта.

В практичному плані основні положення дисертації можуть бути використані в курсах філософії природи, філософії освіти, етики, екологічної етики, етики бізнесу, естетики, сталого розвитку тощо. Практичне значення дисертаційного дослідження полягає також у можливості застосування його основних положень у написанні монографій, підручників, в діяльності екологічних громадських організацій, в екологічній просвіті.

Позитивне враження спровадяє намагання Анацької Н.В. дослідити з точки зору філософії освіти «концепцію сталого розвитку» та розглянути цю концепцію в контексті екологічної освіти. Робиться висновок про те, що гуманітарні знання, будучи необхідними для обґрунтування положень екологічної освіти, є необхідними для розкриття змістовних характеристик сталого розвитку. До переваг роботи можна віднести застосування діалектичного методу, який широко використовується для розглядання таких понять, як «екологічна освіта», «екологічні знання», «екологія», «екологізація освіти» тощо.

Аналізуються теоретико-методологічні засади та принципи сучасної екологічної освіти, екологічного виховання тощо. Дисерантка добре опанувала сучасні освітні методології та відповідну літературу, впевнено орієнтується у цьому питанні та доречно використовує набуті знання для аргументації власної точки зору. Цілком обґрунтованим є акцент, зроблений дисеранткою на

необхідності формування у особистості вміння застосовувати екологічні знання на практиці.

Досить важливим моментом дослідження є авторське визначення екологічного знання на основі принципу ековіталізму, тобто абсолютної цінності життя (с. 47). І саме в цьому контексті «Розуміння людиною екологічних питань з такої позиції дозволяє вести мову про нову – екологічну картину світу, тобто признання цілісності, єдності світу і людини, відповідальність людини за природу, за гармонізацію їх відносин» (с. 49). Ця позиція є досить новаторською і грамотно сформульованою.

Схвалення заслуговує концепція ековіталізму як засада гуманізації екологічної освіти «Ековіталістична концепція в освіті має нові пріоритети. Зasadничим є принцип відповідальності за втілення в практику абсолютної цінності життя, системи гуманістично-ціннісних поглядів на вирішення глобальних проблем людства. Отже, головне місце належить формуванню екологічної свідомості, екологічної культури, екологічної поведінки, які в свою чергу вирішують протиріччя і конфлікти нашого буття» (с. 96). На наш погляд, цей підрозділ є новаторським та плідним для подальших філософських досліджень проблем екології.

Найбільш важливими є рефлексії авторки, які стосуються смислу та ролі «ековіталізму», «гуманізму», «відповідальності» у розумінні навколошнього світу та пізнанні природи. Гносеологічний аналіз понять «природа», «екологія», «екологічна освіта» тощо дозволяє авторці розкрити їх онтологічні та евристичні смисли.

Важливим резюме є висновки про те, що засоби масової інформації є потужним інструментом впливу на масову екологічну свідомість, зокрема момент маніпуляції; екологічна література, кіномистецтво мають велике освітнє значення, а позитивна інформація щодо розв'язання екологічних проблем є так само важлива, як і повідомлення про екологічні небезпеки і ризики; філософська спадщина дає плідний матеріал для теорії і практики

екологічної критики, а відтак, зв'язує науку, освіту, філософію, політику, екологію.

До беззаперечних теоретичних здобутків дисертації слід віднести обґрунтування життєво-ціннісних орієнтацій в системі екологічної освіти. «Ціннісні орієнтації, які становлять внутрішню складову свідомості, а також самосвідомості людини, відіграють значну роль у спрямованості її життєво-ціннісних орієнтацій, тому що, орієнтуючи на них свої вчинки, особистість в результаті утверджує своє свідоме ставлення до сущого і належного» (с. 119).

В результаті дослідження дисерантка робить важливий висновок, що «Екологічна освіта для сталого розвитку не була б повністю сформованою без естетичної складової. І це тому, що на прояв моральних цінностей, зокрема таких як любов, милосердя, добро та інші має вплив і краса природи, яка є основою естетичної творчості. Відчуття прекрасного налаштовує людину на добро. Відтак, естетичне споріднене з моральним, звідси зв'язок між красою природи і моральністю» (с. 154). У творчому осмисленні екологічних загроз і шляхів їх подолання естетичними засобами авторка бачить здатність мистецтва концентрувати навколо себе духовно-чуттєві, ціннісно-художні прагнення людини досягнення естетичної цінності природи, яка проявляється у тому, що вона стає джерелом натхнення як творчої особистості, так і широких верств населення.

Важливим висновком роботи також є те, що «перетворення людиною природи, які базуються на досягненнях техніки, що руйнують біосферу, поставили питання перед наукою і освітою про необхідність відмовитись від антропоцентризму, а з тим і так званого олюднення природи» (с. 159).

Однак необхідно вказати і на деякі недоліки, а саме:

1. На нашу думку недостатньо повно викладено основні положення концепції «глибинної екології», яка, з нашої точки зору, є однією з базових щодо розуміння сучасної екологічної освіти, екологічної свідомості,

екологізму. Не доведено до кінця розкриття проблеми екології людини в умовах сучасної України.

2. В дисертаційному дослідженні недостатньо відображені питання засобів застосування екологічної освіти у викладацькій діяльності, роботі державно-керівних органів та духовно-культурній сфері.

3. У тексті дисертаційної роботи присутні мовні конструкції, котрі є надміру обтяженими та перевантажують вільне розуміння думок автора.

4. Дисертантка вдається до повторів окремих думок і аргументацій певних теоретичних положень, зокрема про необхідність спільної екологічної дії в екологічному напрямку виробників, керівників господарчих і державно-політичних, а також і духовно-культурної сфери тощо.

Разом з цим потрібно сказати, що основні теоретичні положення, новизна та методологія, основні висновки дисертації достатньо обґрунтовані, а дисертація представляє собою самостійне, цілісне, завершене наукове дослідження.

Структура дисертації є логічно виправданою і відповідає поставленим завданням, які спрямовані на цілісне охоплення та опанування предметом дослідження, зорієнтовані на всебічний його аналіз. Автореферат та наукові публікації цілком відповідають змісту дисертації.

Вказані вище недоліки та зауваження не заперечують важливість, інноваційний характер, наукову новизну та високий теоретико-філософський рівень дисертаційного дослідження Н.В. Анацької.

Дисертаційне дослідження «Екологічна освіта: знання і життєво-ціннісні орієнтації сучасної людини» відповідає вимогам, **визначеним п. 11, 12 та п.13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567**, відповідає паспорту наукової спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. Вважаємо, що автор заслуговує на присвоєння йому наукового ступеня кандидата філософських наук за

спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти, а його автор, Анацька Наталія Василівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, доцент,

директор

Яготинського інституту

Міжрегіональної Академії

управління персоналом

Чорноштан Т. М.